

„Nyitva hagytam a könyvem, nyomom belepte a hó...”

Az esetfeltárás¹ illusztrálja, hogy mi minden történhet a gyermekkorú bűncselekményt elkövetőkkel a bűncselekmény elkövetése után, illetve az előtte való időszakban. És azt is, mi minden nem. Arra voltunk kíváncsiak, hogyan zajlik a főváros egyik kerületében az együttműködés rendőrség, gyámhatóság, szülők, gyermekjóléti szolgálat és más, a gyerekekkel kapcsolatba kerülő egyéb intézmények között, és ha működik, akkor hogyan működik, mennyire hatékonyan, ha nem működik, akkor mi a tapasztalata a rendszer szereplőinek: miért nem működik jól. Aktákat kaptunk, ami alapján elindultunk: így jutottunk el Tibor történetéhez, és ennek apropóján beszélgettünk az érintett szakszervekkel, hatóságokkal: rendőrséggel, gyámhatósággal, iskolával, gyermekjóléti szolgálattal. Csak a családot és történetünk főszereplőjét nem találtuk meg: a szülők elköltöztek vidékre, a gyerek pedig szökésben van, Budapesten csavarog. Elvesztettük a szálát, de úgy tűnt, ezzel nem vagyunk egyedül...

■ A gyermekjólétnél több családgondozót bekebelezett már ez a történet

Hosszú évekkkel ezelőtt a családsegítő kezdte el a családdal a munkát – első körben szociális ügyintézés, segélyekben való segítséssel –, aztán jött a gyermekjóléti szolgálat 1997-ben. Hogy mennyire volt ismert Tibor helyzete a gyermekvédelmi szolgálatoknak, hogy miért keveredhetett bűncselekménybe, csak foltokban lelhetők fel előzmények, vészjelek. Már a kezdeteknél felmerültek gondok az óvodáztatás körül. Aztán – mint a gyermekjóléti munkatárs fogalmaz – ahogy nőttek a gyerekek, nőttek a gondok: volt, mikor a nagyobbak mentek az óvodába a kicsikért, ott vandál módon viselkedtek, vagy elloptak egy-két dolgot.

– A család eléggé sajátosan működik, ahogy felállt ez az egész családi rendszer, ami folyamatosan változik, állandóan hullámzik. A gyerekek veszélyeztetettsége inkább ebből adódott: a felnőttek körüli rendezetlen viszonyokból, az ő életvitelükből következett. Kezdetben egy családgondozó vitte a két családi szálát, amit nem könnyű kibogozni. Ugye van a Tibor anyukája meg az anyukájának a testvére, szintén

legalább öt gyerekekkel. Noha más utcában laktak, nagyon közel egymáshoz, gyakorlatilag nagyon „egybefolyva” élték a mindennapi életüket. Mondjuk a háztartásvezetés volt, amikor külön folyt, volt, amikor egyben. Volt, amikor az Edit nem volt olyan jó állapotban, akkor az Anna osztotta be a pénzt, ő főzött és akkor egy háztartás volt, csak hol itt aludtak, hol ott.

Azt találtuk ki, amikor már az élettársi kapcsolatból született gyerekek is ideiglenesen átkerültek a Tibi anyukájához, hogy a védelembe vétel kapcsán talán praktikus volna a szálakat szétválasztani (de lehet, hogy nem volt praktikus, ezt így most utólag nem is tudom, hogy jobb volt, vagy nem volt jobb). A lényeg az, hogy innentől két családgondozó vitte a történetet, és akkor szétvált az Anna-féle család, meg az Edit-féle család. Ahogy az időben haladtunk előre, a gyerekek is elkezdtek gyorsan-gyorsan szülni, összejönni és szülni, és akkor még több családra, alcsalád rendszerekre tagolódt az eredeti közösség, és akkor további családgondozók léptek be... Muszáj volt külön esetként kezelni őket, mert voltak időszakok, amikor olyan szinten volt napi szintű probléma, hogy egy ember nem is tudta volna talán kézben tartani. Meg hát azután, amikor az Edit hazajött a börtönből, akkor jobb is volt így, legalábbis megpróbálni. Kiki konkrétan azokat az embereket kereste, aki az ő családgondozója. Nagyon hamar ráálltak arra, ki hova tartozik. Jobb volt, mint hogy egy emberre zúdítottak mindent.

Ad Acta

Kliens: L. T. született 1990. xx.xx.

Családi közösség: Édesanyja: T. A., iskolai végzettsége: befejezett 3. általános iskola, született: 1961.

Édesapja: L. J., iskolai végzettsége: befejezett 7. általános iskola, született: 1958.

Testvérek: J. – 1978, E. – 1982, V. – 1985, L. – 1994, Gy. – 1996, A. – 1998, V – 2000. A családdal él még D. J., az anya testvére, akitől ugyancsak vannak gyerekei az apának. Törvényes feleségétől van nyolc gyermek, de a feleség lánytestvérétől is született hét gyermek. Jelenlegi lakásuk Budapesten van, 2+2x fi szoba önkormányzati szükséglakásban. 11 fő él ebben a lakásban.

Állampolgársága: magyar.

Problémák: A család életvitele miatt került a Gyermekjóléti Szolgálathoz.

Folyamatos anyagi problémákkal küzdenek, mivel a családban senki sem dolgozik. Az apa gyakran alkoholizál, durván, agresszívan viselkedik. 2000 júniusában Tibor igazolatlan hiányzásai miatt jeleztek a Központnak. Azóta igazolatlan hiányzások, rendőrségi ügyek, szabálysértések miatt kap értesítést a Gyermekjóléti. 2002 szeptemberében sor került a fiú védelembe vételére. A problémák azután sem oldódtak meg, magatartási problémái az iskolában is jelentkez-

¹ A riportot Kovács Szilvia interjú alapján Györfi Éva szerkesztette.

tek. A második félévben szinte folyamatosan hiányzott, a család elmondása szerint egészségügyi problémái miatt, mivel nem tudott a lábára állni. A gyermek házióvosa elmondta, hogy a család nem együttműködő, a terápiára vonatkozó utasításokat nem tartja be. Az iskola gyermekvédelmi felelőse észlelte a problémát, a család segélyezését, étkezési támogatást, tanácsadást, folyamatos kapcsolattartást (Gyermekjóléti Szolgálat, Családsegítő Központ, gyámhatóság) javasolt.

Tanulás, értelmi képességek: Enyhe fokban értelmi fogyatékos. Szükséges gyógykezelését nem kapja meg. Nem jár rendszeresen iskolába. Észrevehető az utóbbi időben a magatartásváltozás, illetve az iskolai teljesítmény romlása.

Veszélyeztetettség jellemzők: Változó élelmezés; éppen megfelelő ruházat. Nincs saját ágya, szobája; nincs játéka, könyve.

Személyes megjegyzés: A legközelebbi ember számára az édesanyja, majd testvérei, féltestvérei.

Kötelezettségek:

1.család: Megfelelő életvitel, együttműködés a Gyermekjóléti Szolgálattal, iskoláztatás biztosítása.

2.Tibor: iskolai órák látogatása, megfelelő magatartás.

Vélemény: Ezek nem teljesültek, így ideiglenes elhelyezés javasolt.

Először tehát a családsegítővel kerültek kapcsolatba a segélyek valamint az ügyintézők kapcsán, utána szinte automatikusan a gyermekjóléttel. Ahogy jöttek a gyerekproblémák – a gyermekjólét is beszállt. Tulajdonképpen párhuzamos családgondozás folyt folyamatosan, és folyik ma is, állítja a szakember, amikor éppen itt tartózkodnak. Kérdéses persze, mikor is képzelhető el ilyen. Az oktatási, nevelési intézmények folyamatosan jeleztek: ha lakásproblémák voltak a gyermekjólétnek, ha éppen valami szabálysértést követtek el a felnőttek, akkor a családsegítőnek. Anna gyerekei körül nincsenek problémák. Tehát alapellátási szinten kézben tudták tartani jó ideig az eseményeket.

– *Jellemzően Edit gyerekeivel voltak*

problémák: Kriszta, aki már kamaszkodott, Gáspár, aki szintén kamaszkodott, és volt két kicsi. A nagyokat védelembe vették. És lám-lám azt hozta a sors, hogy ahogy Tibi elkezdett cseperedni, mondjuk 11-12 éves lett, jöttek a problémák. Konkrétan a betöréses lopás, meg az iskolai ügyek. Jöttek a mindenféle drogos történetek, a szipuzás. És tulajdonképpen így indult el Tibi azon a pályán, hogy muszáj volt védelembe venni, majd, muszáj lett volna beutaltatni, és azt hiszem, hogy itt meg is akadt a történet: az ideiglenes elhelyezésnél. És akkor bocsánat, muszáj volt azt mondanunk az ideiglenes hatályú elhelyezésre, hogy mégsem állja meg a helyét, mert nincs is ott, meg egyáltalán nincs is értelme az egész rendelkezésnek. Mert szökésben van.

Azt gondolom, hogy ezeknél a gyerekeknél jobban számítanunk kellene rá. Amikor a kamaszkor egyébkénti nehézségei betörnek egy ún. normális családba, ott is jelentkeznek különféle problémák: itt többszörösen igaz ez, mert olyan minták vannak, és azt is gondolom, hogy a család felnőtt tagjai is beleviszik valahogy életvitelszerűen. Azért az nem új dolog, hogy ezekben a bűncselekményekben a felnőttek benne vannak – csak a háttérben. Merthogy jól képzettek afelől, hogy még mindig jobb, ha a gyerek csinálja, mert az nem büntethető. Szóval azt gondolom, hogy ezek – hát, nem gyerek problémák.

Ha elfogadjuk, hogy vannak előre látható történések, vannak előre látható életutak, és meggyőződésünk, hogy a családon belül az is előre látható, hogy a kamaszkorral például bizonyos nehézségek biztosan meg fognak jelenni, az a kérdés marad, hogy tud-e erre valahogy idejében reagálni a gyermekjóléti szolgálat? Mit tud tenni?

És visszatérve az esethez: mit lehetett volna tenni előbb, hogy mondjuk Tibor elvégezze az iskolát – nem akarunk sokat – elvégezze az iskolát, vagy éppen ne legyen most szökésben?

– *Nagyon kellemetlen szakmai vitákba keveredtünk annak idején a teamben. A mai napig sem értem, hogy a család előtt elkezdtünk egy szakmai, társadalmi szintű problémakörről beszélni. Életem egyik legrosszabb élménye volt. Különféle szemléletek ütköztek. Részben azt gondoltuk,*

hogy ezeknek a gyerekeknek az átmeneti nevelésbe vétel talán esély arra, hogy valamiféle más szocializációba bele tudjanak csöppenni: de ott elkezdtük megvitatni, hogy ez a család majd hogy fogja hazavinni a gyerekeit. Ha prevencióra gondolunk, akkor a gyermekjólét önmagában, a maga eszközeivel kevés. Tibi apukája sokszor mondta, hogy azért csavarognak a gyerekek a villamosok között, mert nincsen ott játszótér. Na ez azért ennél összetettebb dolog, minthogy a gyermekjólét oda megy, aztán majd játszóköröket csinál, játszótérrel nem tudunk az udvarra varázsolni. Bonyolultabb volt ez a történet, hogy a gyermekjólét csak úgy meg tudta volna oldani. Noha voltak erre próbálkozásaink: nagyon sok, hosszadalmas szakmai megbeszélést kezdeményeztünk, ahol a kerület szinte összes érintettje jelen volt.

És voltak is nézeteltérések. A gyermekjóléti szolgálat azt szerette volna, hogy átmenetileg – amíg a családot gondozzák –, a gyerekek átmeneti otthonba, vagy nevelőotthonba kerüljenek. Gyerekotthonban voltak a családbeli gyerekek közül többen is. A TEGYESZ azt képviselte, ami egyébként is a hivatalos álláspont: a gyerekek maradjanak a családban. Abból indult ki, hogy egy nem jól működő családban is jobb, hogyha a gyerek ott van, mintha kikerül a családjából intézetbe: menjenek haza a gyerekek, mert olyan erős a családi kötődés...védelembe vétellel.

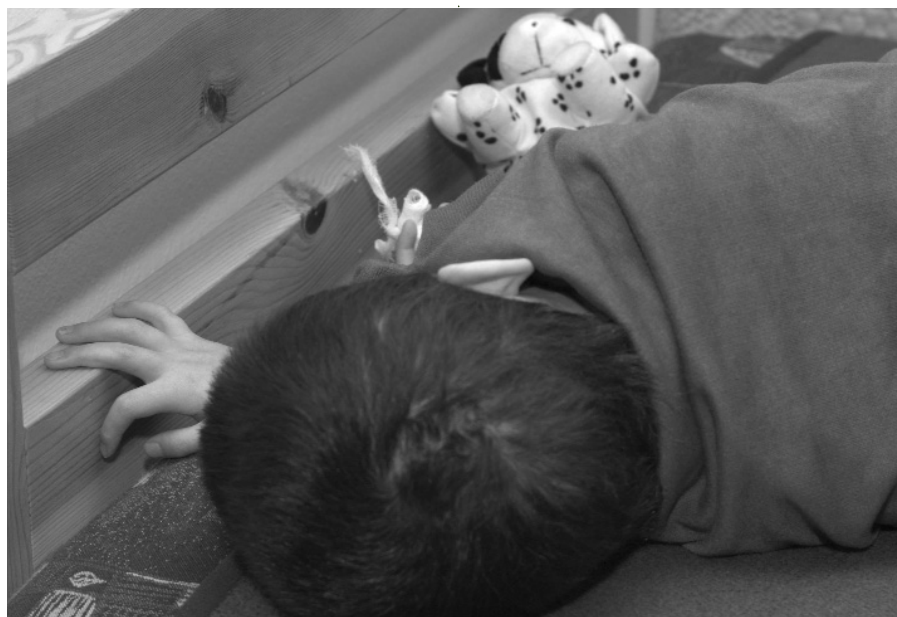
Ez értelmezhető úgy is, hogy megkérdőjeleződik, tett-e egyáltalán valamit a gyermekjólét mint alapellátás, miközben amaz nyilván úgy érzi, végigzongorázta azokat a lehetőségeket, amik voltak. Végül is egy év múlva, mikor már a második esetmegbeszélés folyt, jó néhány szakember bevonásával – megígérték, hogy el fogják őket helyezni. Egy fontos szempont – a testvérek együttes elhelyezése –, azonban nem érvényesülhetett, mert öt gyereket nem tudtak egy helyre beköltöztetni. Újabb másfél év telt el, közben született Edit lányának gyereke, a nagyfia pedig egy büntetés-végrehajtási intézetbe került. Hogy mi lesz egy gyerekkel, ha bekerül egy gyermekvédelmi intézménybe, gyakran egyáltalán nem lehet előre látni. Nem tervezhető, de még csak nem is jóslható ennek kifizése. Jo-

gosan vetődik fel: mi történik a gyerekekkel, miben segít, mire képes reagálni az intézmény?

– Erre a speciális helyzetre valami közösségi szociális munkát lenne, vagy lett volna érdemes véghezvinni, ha ehhez mondjuk a gyermekjólétinek vagy magának az egész rendszernek lett volna eszköze, meg energiája. Azt gondolom, hogy ezzel a családdal együtt kellett volna élni. Tehát reggel nekem el kellett volna indítani a saját gyerekeimet és utána kellett volna hozzájuk futni, hogy te is indítsd el, meg féssüld meg. Egy óriási nagy, közös udvarban éltek: 6 család, 35 gyerek.

A teameken tényleg itt volt mindenki, aki érintett volt valamilyen szinten. Ezek a megbeszélések arra irányultak, hogy rakjuk össze a szálakat. Mik a lakásproblémák, mik az iskolai problémák, mik az egyéb szociális problémák, és ki milyen szeletet lát belőle, és hogyan tud segíteni. Az önkormányzat nagyon sokat tett, próbált segíteni azokkal az eszközökkel, amikkel ő tudott. Ami ott volt az udvarban azt azért látni kellett volna – minden gyakornokot elvittünk megnézni. Rendet tettek, korszerűsítették: fürdőszoba, WC építés, a lim-lom eltakarítása. Pár hét alatt megint kezdhették előlről. Szóval azt gondolom, hogy az önkormányzat is megtette a magáét. Mindig visszarendeződött a család is, meg az állapotok is. Bárki bármekkora energiát fektetett bele, visszarendeződött.

Bárhová helyezték el a gyerekeket, a forгатókönyv ugyanaz volt: szökés, körözés – mindig otthon voltak. Takarítás az udvaron – visszagyűlik a szemét. Bár mennyire sikerült „rendezni” a körülményeket, Tibor bűnözésbe keveredett. Ugyanazok a gondok termelődtek újra a kisebbeknél, amik az Edit vagy az Anna gyerekeinél már jelentkeztek korábban: az oltás körüli gondok, vagy kosz, piszok a csecsemő környezetében. Tibor különleges esetnek számított a családban: rendszeresen járt iskolába, nagyon jó képességű gyerek volt, és anyja tényleg nagyon büszkén mondogatta milyen jó tanuló, és a családban is megvolt a gyerek presztízse: ő volt az ész. Amikor kiemelték a családból, az iskola arra az álláspontra helyezkedett, hogy amíg nincs határozat, vagy amíg szökésben van, vagy körözik,

addig ott ne jelenjen meg. A gyermekjóléti ezt elfogadta, tudomásul vette. Ugyanakkor a többi gyerek sem mert odamenni, mert attól féltek, hogy összeszednek mindenkit, és mindenkit elvitetnek a gyámügyesek. Akkor Tibivel az élen az egész család felhagyott az iskolával. Ha volt valami balhé, egy akármilyen jelzés a szomszédoktól, hogy szemét, patkány, csótány van, abban a pillanatban az összes gyereket otthon tartották, mert nagyon féltek a gyerekek elvételétől.

– Hiába volt mindenféle megegyezés az iskola és köztünk, hogy legalább a többi gyerek mehessen és menjen, ha már Tibi nem járhat, vagy magántanulósítják is, de nem. Rendbe lehetett volna tenni ezt a családot. Nagy munka lett volna: de vitathatatlan, hogy voltak is olyan hullámok, amikor jobban működött a család. Anna volt a család feje, hogyha neki jó periódusa volt, akkor intéződtek a dolgok. Változó volt ez is. Példás kis polgári család sosem lett volna, persze nem is lett volna cél, de nagyobb eszköztárral talán elérhető lett volna, hogy legalább a gyerekek a nyolc osztályig eljussanak. Fontos lenne, hogy mindenről előbb tudjanak az illetékes szervek. A hangos szóváltásnak is jelzésértékűnek kellene lennie, amíg még pici a probléma. Amikor a gyerek már hatodjára lop a Tescoból, vagy többször lelopja az arany nyakláncot az utasok nyakából, akkor már kicsit el vagyunk késve.

Szükség lenne még emberekre és a

szolgáltatón belül is további specializációra. A kerületen túl rugaszkodva, kellenének speciális intézmények, amik nem nagyon vannak. Ha drog problémába keveredik a gyerek, vagy bűncselekményt követ el. Speciális gyógykezelés, rehabilitáció.

A gyermekbűnözés léte, prevenciója, a megfelelő intervenció formája és az esetek kezelése – napi kihívást jelent itt is. A rendőrség a gyámhatóságnak jelzi, ha gyermekkorú elkövetőről van szó, aki a gyermekjóléti szolgáltatásnak jelez. Az ügyek nagy része szabálysértés. Hogy egyébként mennyire jellemző ez a fajta gyermekbűnözés, jól érzékeltetheti a Tescoval előkészületben lévő együttműködés is: a Tesco jelez a gyámügynek, megmutatja a listáját, hogy hány kerületi gyerek lopott. 50 fő körüli az érintettség eddig. A Gyermekjóléti Szolgálat azonnal tudni fogja, ha a bevásárlóközpontban hozzá tartozó gyerekkorú, fiatalok elkövető van. Ha többször követi el ugyanazt a fajta cselekményt, bűncselekményt valaki, akkor azt is jelzi. A Tesco-féle együttműködés elterelésre jó, mert nem kezdődik el a szabálysértési része. Jó az együttműködésük a családsegítővel, rendőrséggel, közösen pályáztak: összegyűjtik a védelembe vett gyerekeket, és programokat szerveznek nekik. Klubok, szabadidős programok ezek. De nem egyszerű például drogos fiataloknak falmászást biztosítani: legutóbb ketten voltak. Most éppen a Rendőr Múzeumba készülnek.

Nincsenek konkrét adatok, de a gyermekjóléti munkatársa az esetszám növekedését érzékeli, a feladatmennyiség növekedésén keresztül. Amire odafigyelnek az a prevenció, a családon belüli erőszak, illetve a kisebb bűncselekmények. Nem rohannak a rendőrségre. Azért vannak, hogy megvédjék a gyereket.

Gyermekvédelmi kronológia:

1997. 11. 01. Első jelzés és kapcsolatfelvétel a gyermekjóléti szolgálattal, indok: a család anyagi problémái, alkohollizálás, agresszív viselkedés.

2001. 03. 21. Védelembé vételi eljárás indult az igazolatlan hiányzások miatt. Megállapodás a család, segítő szervezetek és a hatóság között.

2002. 05. 28. Védelembé vételi határozat – testvéreivel együtt. Háttérben igazolatlan hiányzások, magatartási problémák, lakossági bejelentések a családdal kapcsolatban.

2002. 09. 24. Rendőrkapitányság eljárása Tibor betöréses lopása miatt.

2002. 10. 15. Az iskola jelez a jegyzőnek. Erkölcseleg elítélendő cselekedetek, agresszív viselkedés, igazolatlan hiányzások. Ugyanekkor a gyermekorvos a családgondozónak jelzi, hogy a család nem együttműködő és a terápiára vonatkozó utasításokat nem tartják be.

2002. 10. 21. – A jegyzői gyámhatóság feljelentést tesz a rendőrség felé, kiskorú veszélyeztetése miatt. Az édesapa agresszív otthon, nyomozást indítanak ellene.

2002. október. 30. Rendőrkapitányság eljárása: csoportosan elkövetett rablás miatt.

2002. 12. 03. – A gyermekjóléti szolgálat javaslata a gyerekek elhelyezésével kapcsolatban: a védelembé vétel fenntartása.

Háttérben állandósuló veszekedések, durva megnyilvánulások. A szolgálatot folyamatosan keresik fel a család környezetében élők, hogy a gyermekek viselkedése miatt nem érzik magukat biztonságban. Az édesanya próbálkozik a család összetartásával, de egészségügyi állapota, pszichés kimerültsége és a családtagok ellenállása miatt nem ér el eredményt. Rokoni segítséget is igénybe vettek, de Tibor viselkedésére ez sem hatott. Súlyos-

bodnak az iskolai hiányzások, magatartási problémák, a bűncselekmények, konfliktusok. A veszélyeztetettség valamennyi gyermek esetében fennáll. A családgondozó a védelembé vétel fenntartását javasolta, amellyel a megjelentek egyetértettek, így 2002 decemberében a NJ-xxxxxxxxx határozattal a védelembé vételt fenntartották.

A gondozási-nevelési terv aláírását követően is folytatódta a problémák. Az anya átmeneti nevelésben lévő másik fia hazalátogatása is tovább rontott a helyzeten.

2003. ápr. 30. Tibor szipus állapotban a háztetőn mászkált, de ezt a helyzetet sikerült családon belül kezelni.

2003. máj. 06. Mentőt kellett hívni Tiborhoz, a rendőrség segítségével sikerült kórházba vinni, a család akarata ellenére.

2003. máj. 07. Megszökött a kórházból, ismét rosszul lett (légzéscsavar) és a család szállította vissza a kórház intenzív osztályára. Ezzel egyidejűleg ideiglenes hatályú elhelyezés a TEGYESZ Átmeneti Otthonában. Megszökött, mielőtt sor kerülhetett volna az elhelyezésre.

2003. 05. 09. óta folyamatos szökésben van. Az illetékes Rendőrkapitányság körözteti.

Együttműködő szervek, szakemberek, személyek:

- Édesanyja
- Édesapja
- Három érintett Rendőrkapitányság
- Illetékes kerületi Polgármesteri Hivatal Egészségügyi, Szociális, és Gyermekvédelmi osztály
- Kerületi Önkormányzat Szabálysértési Csoport
- Család és Gyermekvédelmi Központ
- TEGYESZ
- A gyermek háziorvosa
- Védőnő
- Az iskola gyermekvédelmi felelőse, igazgatója
- Pártfogó – Pesti Központi Kerületi Bíróság

■ A Gyámhatóság kezdeményez

A Gyámhatóság 1999-2000 körül találkozott az ügygel. Mint a jegyzői gyámhatóság kerületi csoportvezető-ügyintézője elmondta, addig a családgondozó folyamatosan tartotta velük a kapcsolatot, de 2000-ben a jelzések alapján már nem volt mire várni. Kimentek a helyre, ahol laktak, és saját szemükkel győződtek meg a körülményekről. A hatóság munkatársa szerint a tapasztaltak a természetes életvitelhez tartoztak.

– *Több, javarészt roma család élt ebben a közös udvarban, ahol valami rettenetes állapotok uralkodtak. A KÖJÁL segítségét kellett kérni. Odapiszkítottak az udvarra, vagy az éppen akkori haragosaik ablaka alá, felgyújtották a lakás padlástérét, csendháborítás miatt folyamatos jelzések érkeztek a rendőrségre. Rengeteg gyerek volt és 10 család. Hihetetlen, nyár volt, bűzlött az egész udvar. Mégis itt zajlott az életük. Kint aludtak, ettek, valóban ott piszkítottak, odaöntötték ki a moslékot, a szennyvizet. A gyerekek rendetlenül, ápolatlanul ott játszottak, egy mocsos vízben fürödtek – az embert elképesztette, amit látott. Bent a lakásban, ha megütogettük az ajtófélfát, akkor a csótányok futottak szerteszét. Összességében rendet mutatott a lakásbelső, de a falak, az ajtó, ablak állapota rettenetes volt, nem szólva a kis méretekről a család létszámához képest: mindenféle rokonság oda gyűjtve az általuk elfoglalt lakásban.*

Ott és akkor, tényleg kellett a segítség: mindenféle szakember, KÖJÁL, egészségügyi intézmények, gyermekorvos, mindenki megmozdult. Rendbe tették a lakást amennyire lehetett, meg az udvart is. Akkor tettek az udvarra WC-t.

A Gyámhatóság kezdeményezésével.

– *Nyilvántartásba vettük a gyerekeket és felhívtuk minden szervnek a figyelmét, hogy segítsenek. Itt kezdett el bonyolódni, hivatalokhoz, hatóságokhoz kapcsolódni Tiborék élete. De akkor még egy másik ott élő anya gyerekei kapcsán: aki börtönben volt, a gyerekei meg ott voltak az udvarban, tehát nemcsak a saját gyerekeik voltak ott, hanem még öt kiskorú.*

Tibor apjának tehát két asszonya volt: Anna, Tibor édesanyja, és annak testvére Edit.

És ott élt még a menyé is, Julika.

A szülőket már a rendőrség is ismerte, mert az apa volt börtönben többször. Edit két évig ült. A legidősebb gyerek a mai napig börtönben van. A gyámügy szerint nem volt addig gond a gyerekekkel, amíg Anna nevelte őket. Akkor kezdődtek újra a problémák, amikor Edit kiszabadult 2002-ben – és akkor már nemcsak az ő gyerekei körül, hanem a többi gyerek körül is.

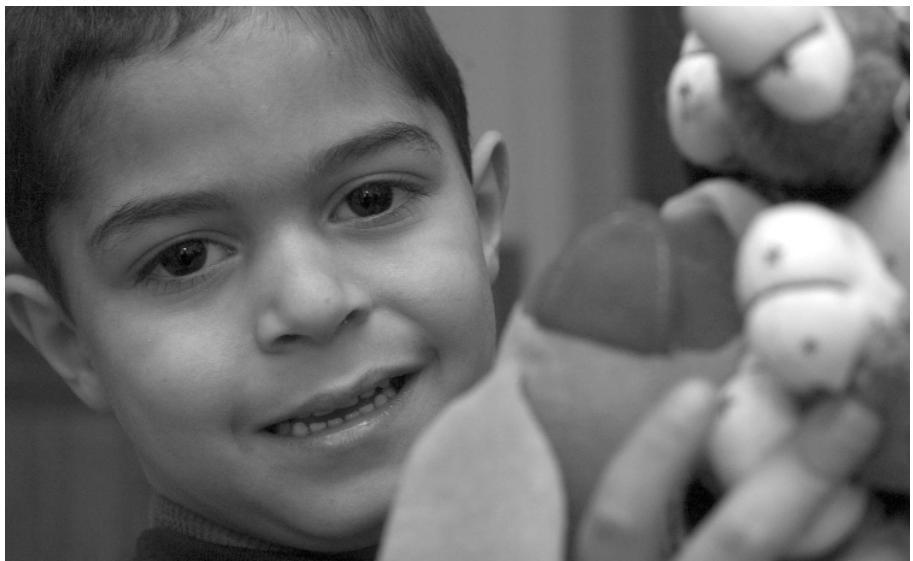
Tibi ügye egy iskolai 10 órás igazolatlan mulasztással indult. Ez még nem igényelt a Gyermekjólét részéről különösebb tennivalókat, és a következő jelzés az igazolatlan hiányzások mellett – amik folyamatosan megmaradtak és gyarapodtak –, a folytatódó magatartási problémákkal foglalkozott: iskolában, otthon, a környezetében, az utcán – és tetőzte mindezt lopás, betöréses lopás, csoportban és egyedül.

– A rendőrség folyamatosan jelzett, mire a hatóság védelembe vette a gyerekeket újra, a védelembévételt fenntartotta, és hát a rendőrség mindig felmentette gyermekkorra való hivatkozással a bűncselekmények alól Tibort. Igazából nem tudom, hogy ők a maguk területén mennyire néztek ennek újra és újra utána, de a Gyermekjólét, a Gyámhatóság a maga lehetőségeivel megpróbálta az eseményeket számon tartani.

Ezalatt a két-három év alatt – azóta Tibor betöltötte a tizennégyet – eljutott odáig, hogy a rendőrségen lévő ügyeit gyermekkorra való hivatkozással lezárták, majd a Gyermekjólét véleménye alapján, miszerint nem lehet a családban megtartani, mindenképpen ideiglenes elhelyezésre volt szükség. Be is szállították. Azóta folyamatosan szökésben van. A család is elköltözött vidékre.

– Szerintem beazonosítható helyen van. Elvileg, hogyha a rendőrség a körözésnek megfelelően időnként körülnézne, akkor talán meg is lelné őt. És még fokozódott egy kis problémával az egész. Ez a fiú elég régóta együtt él a maguk roma szokása szerint egy másik roma kislánnyal, akivel kapcsolatban mindenféle híresztelések járnak körbe, hogy az anyja eladta, vagy nem adta el, de tény az, hogy ez a kislány jelenti a legutóbbi problémát a Gyermekjólét jelzése szerint. A kislánynak az apja elmondta, hogy lánya itt Budapesten iskolából ment haza, és ez a Tibi gyerek odament és erőszakkal megpofozta, és a lány tiltakozása, meg a barátja, az osztálytársa vagy rokona tiltakozása ellenére fogta, és lerángatta magával vidékre avval, hogy neki joga van ehhez a lányhoz... Így most ez a legfrissebb keletű esemény: a Tibor

üggyökdik tovább, miközben egyébként ideiglenes hatályú elhelyezett. Úgyhogy a kezdeti szolid lopásból eddig fajultak a dolgok, miközben 2003-tól intézetben kéne lennie. Mindezt elfogadják a családtagok. Editnek az öt gyereket 2002-ben helyeztük el ideiglenes hatállyal. Úgy vittük el Gáspárt, hogy a rendőrség bilincsbe verte hozta és vitte be, mert nem tudta másképp. Másnap megszökött, és harmadnap kirabolt valakit egyik intézeti társával együtt. Nem meglepő, hogy Tibornak a kisebb testvérei az utcán leütöttek már egy öregembert, elrabolták a táskáját. Gyermekkorúnál előfordulhat, hogy dilemmát érez az ember, lelkiismereti problémája van azzal kapcsolatban, hogy az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyerekek megszöknek az intézetből, és onnantól kezdve elkerülik az iskolát. Félnék attól, hogy onnan begyűjthetik őket, tehát messze elkerülik, a hatóság nem találja őket, a család-gondozók hatóköre alól kikerülnek, és inentől kezdve semmi kontroll. Két olyan gyerekről is tudunk, aki több mint két éve iskolát nem látott. Adott esetben tudjuk, hogy szipuzik, tudjuk hogy hol lelhető fel, itt kószál a kerületben, pedig azt akartuk, az volt a célja az intézeti elhelyezésnek, hogy családban vagy a család segítségével, de intézeti ellenőrzés alatt iskolás ma-

radjon. És minden történt, csak ez nem. Tehát többet ártottunk... Tiborral is ugyan-ez történik, ő azóta iskolába a lábát be nem tette. Legalább, ha olyan döntés születne, hogy ellenőrzött keretek között mehetne csak ki, mert lehet, hogy kevesebbet ártunk ezzel az úgymond merev szabályozással, mint azzal, hogy a gyerek elment délutánra a szabadidejét tölteni, ez alatt az idő alatt megszökik és innentől kezdve mindenhol kikerül. Több gyereknél visszaköszön, hogy talán rosszat teszünk ezzel, ha itt hagyjuk, de ha kiemeltük a családból az se jó. Szerintem Tibornál is rosszat tettünk, hogy kiemeltük, mert addig járt legalább iskolába. Voltak hiányosságai, de valamifajta kontroll azért volt az életében. Most már semmi nincs, és bármit megtehet, ami neki eszébe jut. Meg is teszi. Arról is beszéltünk a többiekkel a gyámhatóságon, hogyha van egy olyan közös udvar ahová kényszereszerűen, vagy tudatosabb céllal bekerülnek gyerekek, legyenek ezek csak tisztán romacsaládok gyerekei, vagy vegyesen, fehér-romagyerekek családjai, akkor hatáskör bővítéssel, személyi állomány bővítéssel oda ki kellene rendelni egy olyan családgondozót vagy szociális munkást, aki csak azzal a kis mikroközösséggel foglalkozik. Foglalkozna azok gyerekeivel, intézné a problémáit, a szálakat erősítene más szakemberekkel.

A szakember szerint meg lehetne ezt csinálni most is a jelenlegi felállással, de a családgondozók leterheltsége miatt nem valósulhat meg. Vannak családgon-

dozók, akik éveken keresztül próbálják felkarolni ezeket a közösségeket és az atrocitások, a fenyegetettség – a szó szerinti személyes és telefonon történő megfenyegetések – után azt mondják, hogy nem, vagy csak rendőrséggel, csapatosan mennek ki. Köztudottan nagyon leterheltek, a pályaelhagyás, kiégés is elég gyakori, az anyagi megbecsüléssel sem lehetnek túlzottan elégedettek.

– A kilencvenes évek közepén egy pályázati program megvalósítása során láttuk azt, hogy a gyerekek nem jártak se bölcsődébe, se óvodába. 1996-ban Tibi is meg az Editnek a kis rokonfia iskolaköteles lett volna, de nem járt iskolába, és soha nem jártak óvodába. Akkor csináltunk cigánygyerekeknek egy csoportóvodát, ahol a gyerekeket próbáltuk beszoktatni az óvodába. És a gyerekekkel az óvoda foglalkozott, a szülőkkal pedig mi. 9-10 foglalkozásból álló sorozat volt, az lett az eredménye, hogy mindegyik gyerek bekerült az óvodába, kivéve Tibit, akit túlkorossága miatt nem vettek fel, így iskola előkészítőbe került. A szülők olyan lelkesen jártak el erre a csoportfoglalkozásra, és hozták a gyerekeket! Soha nem felejttem el, amikor Tibi először látott fürdőszobát, vizsgálgatta, hogyan kell kinyitni a csapot. Iszonyú koszos volt a kezük, elkezdtek szappannal és körömkefével lemosni a koszt róla. Fantasztikus volt nekik is meg nekünk is, hogy a XXI. században az újdonság lehet, hogy mi az hogy csap, meg folyik a melegvíz, meg szappan, meg körömkefe.

Abszolút együttműködők voltak, és a mai napig is ezzel az intézménnyel együttműködők annak ellenére, hogy mostanra már legalább hat gyereket emeltek ki a családból. Gyámhatóság – rendőrséggel, karhatalommal. A mai napig bejárnak hozzájuk. Ahányszor Pestre érkeznek, odamennek. Első útjuk odavezet. Pedig hát lenne miért haragudniuk: a gyerekek intézetben maradtak.

– Borzasztó történet ez is. Két éves huzavona után lett meg a helyük.

Lassan haladnak a dolgok az ideiglenes hatályú elhelyezésből megszökött gyerekek ügyében.

Hogy milyen az együttműködés az egyéb szervezetekkel? A gyámügyes szerint az iskolájukban egyáltalán nem tolerálták ezeket a gyerekeket. Tiborral kapcsolatban egy egész tanári kar írt levelet, hogy semmilyen kapcsolata ne legyen az iskolával. De nemcsak az ő történetükben jellemző mindez.

– Az iskolában dolgozó gyermekvédelmi felelős is aláírta a levelet. Pedig erről az iskoláról azt lehet hallani, hogy eléggé toleráns. Általában felkarolja ezeket a gondokat, de itt, ennél a családnál túlságosan összetett volt a probléma: az összes gyerek odajárt, és minden gyerek körül és a szülők magatartása körül is tornyosodtak a nehézségek. A többi gyerek védelmében kellett már ezeket a lépéseket megtenni. A többi gyereket vitték el a szülők miattuk. Rongáltak, meglopták a közösséget, molesztálták a lányokat, egyikük mutogatta magát – ezek olyan döbbenetes dolgok, hogy valóban menni akartak a többiek.

Az esetmegbeszélésen, amit a gyermekjóléti szolgálatnál tartottak egyszer, mindenki ott volt: az ÁNTSZ-től a védőnő, iskola, tényleg mindenki ott volt. Szerveztünk később mi is: olyan sokan voltak, hogy már a lépcsőn ültek. Nagyon próbáltuk a családban tartani a gyermekeket és köréjük vonni egy hálót, amivel egyben és rendben lehetett volna tartani őket.

Az esetmegbeszéléseken nem jutottak semmire a szakemberek Tibor sors rendezését illetően, s merthogy szökésben van, nem lett elhelyezési tárgyalás sem a TEGYESZ-ben. Nem jutott el odáig az ügy. Ahogy általában történni szoktak

a dolgok: a rendőrség jelez a gyámhatóság felé. Védelembé vételi eljárás indul, ami praktikusán itt azt jelenti, hogy felkéri a gyermekjóléti szolgálatot, menjen ki a családhoz és mérje fel a helyzetet. Elküldik a bejelentés másolatát és felkéri tegyen javaslatot, hogy elég-e az alapellátás. Javarészt alapellátással zárulnak az ügyek. A szülők gyermekeik megtartása és megvédése érdekében „fogadkoznak”. A rendőrségnek tájékoztatás végett visszaküldik a megszületett határozatot. A rendőrség erre többnyire nem reagál, fiókba dugják az aktát. Állítólag bizonyos ügyeknél előre látható, hogy lesz még folytatása.

Megkönnyebbülést jelenthetne, hogy léteznek egy ún. Bűnmegelőzési Centrum mindenféle dropprevenció, és egyéb programmal, de hogy ez mennyiben éri el ezeket a gyerekeket, fiatalokat, nem tudni.

Hogy mi lenne a hathatós segítség, merre mutat a jó irány a változásra, hol működik jól a szaksegítség, hol nem és miért – kérdés marad. Természetesen mindig a „másik” intézménynek vannak jobb eszközei a problémák kezelésére. Pedig nyilvánvaló, hogy első körben a meglévő intézményrendszert kellene teljesebbé, hatékonyabbá tenni, ezen belül adott esetben a segítő és eljáró rendszer tagjainak együttműködési metódusain javítani, egységes értelmezési kereteket, eljárási protokollokat kidolgozni.

Miközben az általános eszközhányról panaszkodik a legtöbb szakember, miért is olyan nehéz új eljárásokat kipróbálni, a világban máshol már bevált módszereket beépíteni?

– Itt vannak az ifjúsági javító/nevelő intézetek, meglévő segítség a gyermekjólét, az intézetbe bekerült gyerekeknél az intézeti körülmények, a rendőrség. Ami megvan lehetőség, azt kell javítani. A büntetési korhatár le vagy felszállítása, az, hogy két évvel később vagy két évvel hamarabb kezdik el büntetni a gyerekeket, nem számít. A meglévő lehetőségeket kellene kihasználni. A gyermekjóléti szolgálatnak most is csomó lehetősége volna: csoportfoglalkozás, önismereti csoport. Ott van a kezükben, csak ki kell használni. Utánajárni a gyerekeknek, begyűjteni őket. Mennének ezek a gyerekek, csak hívni kellene őket.

Van egy-két annyira elvadult – a Tibi is közülük tartozik most már biztos -, de ők is voltak 8, 10, 12 évesek, amikor még kezelhető, kedves gyerekek lettek volna.

Bizonyos rétegeknél nem tudom, mennyire tudnának működni azok az újfajta módszerek, amikről hallani lehet: mediáció, vagy más közösségi facilitálás a konfliktusokban, elterelésben. Ahol nem tud írni, olvasni, ahol olyan szellemi szinten áll az elkövető maga – nem tudom, mennyire értené meg egyáltalán azt, hogy mi történik vele, miért is kell felelősséget vállalnia, mennyire lehetne vele kommunikálni. Tiborék családjánál is alapvető probléma, hogy a szülők csak 3 osztályt végeztek. Írni, olvasni nem tudnak, amire viszont iszonyú büszkék. Az anya is kiegészítő iskolába járt, és sosem felejttem el, amikor egyszer azt mondta, hogy ő azért hagyta ott az iskolát, mert levágta a tanár a haját. És amikor arra próbáltam meg rávenni, hogy a gyerekeknek az iskolába kéne járniuk, ő azzal vágott vissza, hogy minek, mikor neki elég volt a 3 osztály és elboldogul vele. Nem biztos, hogy ezeknek az eljárásoknak ők valóban aktív résztvevői lennének.

Nem használ az ilyen gyermekvédelmi ügyeknek az sem, hogy nagyon nő a cigányellenesség. Cigányüldözés van, ami eddig nem volt. Lakossági bejelentések halmaza érkezik családokra. Az indok az, hogy az udvaron cigányok vannak. Mondanak egy-két magatartási problémát, ami valós is lehet akár, de nem az a megoldás, hogy vegyük el a lakását, meg telepítsük ki mindegy hova.

■ A hatóságok tehetetlenségének látszata

Az illetékes kerületi Rendőrkapitányságon a Bűnügyi Osztály Vizsgálói Alosztályának vezetőjével beszélgetünk.

„Természetesen” ő már nem az, aki a történetünk idejében volt hivatalban, nem is ismeri teljesen az esetet. Határozottan állítja, hogy a büntetőeljárás egyértelműen előírja gyermekkorú, azaz 14 év alatti elkövető esetében is a pontos teendőket: meg kell szüntetni az eljárást, meg kell róla győződni, hogy a gyanúsított követte-e el a bűncselekményt, a meghallgatására, pedig általában csak szülő, vagy törvényes képviselő jelenlét-

ében kerülhet sor. Ez maximum meghallgatás lehet, amire jegyzőkönyvet lehet felvenni. Nem minden esetben, de pszichológus szakértő kirendelésére is sor kerül, aki megállapítja, hogy mennyire igaz, ami elhangzik, mennyire életszerű, valószínű. A kapitányságon áldozatvédelmi terem is van, ha gyerekkorú áldozat vagy elkövető érintett, ahol olyan körülményeket teremthetnek, ami elősegíti a meghallgatás sikerét. Vannak játékok is, de nincs benne írógép, íróasztal, nem kell a két oldalára leülni. Emellett ott igazi meghallgatás történik, csak a környezetet barátságosabbra hangolták.

Mint mondja, minden ilyen esetben az aktuális, ill. a területileg illetékes önkormányzatot értesítik a bűnelkövetésről, hogy eljárás alá vonták a gyermekkorú: leginkább az Egészségügyi-, Szociális- és Ifjúságvédelmi Osztályt, mert ott tudnak különbséget tenni, hogy gyámügyi ügyintézés vagy hatósági eljárást kíván-e az ügy.

– Minden esetben visszajeleznek felénk: megvizsgálják a gyermek körülményeit és ez alapján eldöntik, hogy védelem alá vonják vagy sem. Javarészt azt látom, hogy az önkormányzat amennyire lehet, elkerüli azt, hogy védelem alá kelljen vonni, mert a család a legegészségesebb, ahol fel tud nőni, még ha nem is a legjobbak ott a körülmények. Ha ismételt elkövet valami büntetendő cselekményt a kiskorú, akkor felhívjuk a figyelmét az önkormányzatnak arra is, hogy volt már korábbi elkövetés. Ez a nyilvántartásukban is benne van. Olyan esetekben, ahol egyértelműen látják az eljárók, nyomozók, vizsgálók, hogy „olyan” családokról van szó, akkor értesítjük a körzeti megbízottat is, hogy kísérje figyelemmel a család lakókörnyezetét is. Esetleg a szülő társa vagy a szülő nem követett-e el valami bűncselekményt. Ezzel azt kívánjuk felmérni, hogy esetleg kiskorú veszélyeztetettsége fenn áll-e.

Ezen a kapitányságon is dolgozik gyermek- és ifjúságvédelmi előadó, aki naprakészen tartja a kapcsolatot az önkormányzattal és nyilván a gyermekjóléti szolgálattal. A gyermekjóléti szolgálatnál rengeteg programon vesznek részt, olyan programokon, ahol a gyerekeknek a rendőrségről mutatnak dolgokat. Céljuk, hogy

megmutassák a rendőrök emberarcát. Az iskolába javarészt a közlekedésügyi és az ifjúságvédelmi előadók járnak. Tartottak bűnmegelőzési nyílt napot, aminek az első témája a gyermek- és ifjúságvédelem volt. Meghívták a kerület összes oktatási intézményének vezetőjét és a gyermekvédelmi felelősöket és bemutatták azokat, akiket konkrétan megkereshetnek. És kaptak egy telefonszámot, ha nem lennének megelégedve intézkedésükkel, vagy nem lenne valami hathatós, akkor jelentkezzenek. A vezető elmondása szerint eddig reklamáció nem érkezett, de megkeresés már volt. Hogy hívják-e őket és járnak-e a gyermekjóléthez esetmegbeszélésekre – nem derül ki. Kiskorú veszélyeztetése esetén eljárást indítanak. Vagy egyéb, szülő által gyermeke sérelmére elkövetett bűncselekmény gyanúja esetében. Ha visszatérő az eset, akkor egyértelműen jobban odafigyelnek, mert nekik sem jó, ha a kerületben bűncselekményt gyermekkorú vagy fiatalok követ el. Egyértelműnek tekinti, hogy a megelőzés nagy részét egyenlő a cselekményt előidéző folyamat megszakításával.

A rendőrségre vonatkozóan minden szabályozva van, kicsi a mozgástér, átíratatlan a protokoll. *A jogszabályok elég pontosan körülírják, mit tehetünk* – mondja –, *nagyon eltérni nem lehet.* Ezen felül gyermekkorú bűnelkövető esetében az ügyészség is speciális kontrollt gyakorol. Ő is beszámol az egyik nagy bevásárló központtal létrehozott projektről. Egy közös megállapodás az önkormányzat gyermekjóléti szolgálatával és a bevásárló központtal, ami arról szól, ki mit tud tenni annak érdekében, hogy csökkenjen a bűnelkövetés és a visszaesés lehetősége – úgy tűnik, nagy durranásnak számít, hiszen eddig mindenki megemlítette. Az osztályvezető szerint az önkormányzatnak persze sokkal nagyobb egységei állnak rendelkezésre az effajta problémák kezelésére, mint a rendőrségnek, de ezt nem érzi bajnak, mert rendőri eszközökkel a mostani megoldásokon túlmenően úgysem nagyon lehetne mit tenni. A kerületben egyébként a gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények nagy része valamilyen érték eltulajdonításával kapcsolatos.

– *Megkívánja az adott helyzetben,*

vagy céltudatosan, javarészt a család kényszerítésére követi el. Meghatározzák a gyerekeknek, mit kell ellopni, hogyan és mikor. Ez a bevásárlóközpont videofelvételén is jól látszik, és egyértelmű a kiskorú veszélyeztetettsége is. Vannak családok, ahol nagy a gyerekszám, ott a megélhetés is nehezebb a mindenféle szociális juttatás ellenére is. Ahol magas a gyerekszám, ott kevesebb jut, vagy a munkavállalás nehéz. Viszont élniük kell – és akkor valamit tesznek. A gyerek ezt látja, és kis ráhatásra elköveti ezeket a cselekményeket. Nem keresik a munkalehetőséget, azaz nem találják meg a képzettségüknek megfelelő, sok gyerek van, amit nem tudnak kezelni és deviáns magatartás lesz a következménye. Ez a társadalomban a hatóságok tehetetlenségének látszatát kelti. A hatóságok pedig mindent megtesznek, amit lehet: nem hiszem, hogy ennél többet tudnának. Tiborék családjában is a gyerekeket elhelyezték különböző intézményekben. Ezt a gyámhatóság általában úgy tudja végrehajtani, hogy a rendőr ott van és biztosítja az eljárás törvényességét. Ennél a családnál már nagyon szükséges volt, hogy a gyerekeket több felé elhelyezzék. Ott már a családi környezet nem volt megfelelő. Ezeknél a családoknál nemcsak egy anyáról és apáról van szó, hanem a nagy gyerekszám mellett még sógor, meg annak a barátnője, szülők testvérei, stb. Van, ahol 20-25 fő él egy nagyon kicsi lakásban. Ott nem lát követendő példát egy gyerek. És ha kiskorú veszélyeztetettségével eljárást indítunk, az nem egy 10 perces feladat. Szakember kirendelésről van szó, ami több hónapot, sőt van, amikor fél évet vesz igénybe. Az egyik szakértő véleményének várnia kell a másik szakértő véleményére. Amikor bizonyítási szintig eljut a dolog, ez lehet az, ami kizárja vagy megerősíti a gyanút, és vádemelésre vagy megszüntetésre kerül sor. Ez nem megy olyan gyorsan, a gyámhatóság is vár, amíg bizonyíthatóvá válik: kimegy környezettanulmányt készíteni, vagy kimegyünk mi a szülők agresszivitása miatt. Minden hatóságnak be kell bizonyítania azt, amiben el akar járni. Ez nem egy gyors folyamat. A közterületi szolgáltató rendőrök is tudják, hogy kik azok, akik ilyen magatartást tanúsítanak a kerületben. Ha történik egy bűncselekmény a kerületben, akkor a személyleírásból tudni lehet, hogy ki az. Utá-

na már könnyebben eljárás alá kerül a gyermekkorú elkövető.

A rendőrség illetékese szerint a joggal tisztában vannak az emberek: észrevehető, hogy olyan gyereket küld el a család, aki még nem töltötte be a büntethetőségi korhatárt. *És ha leszállítanak a korhatárt, akkor is mire lehetne ítélni – morfondíroz. – Most sem történik semmi. Legfeljebb pénzbüntetésre ítélik, vagy felfüggesztettre. A büntetés teljesen hatástalan. Nem hiszem, ha fiatalabb korban büntetnénk, az előrébb vinné a dolgot. Érdemesnek tartaná más eljárási formák kipróbálását, mert a jelenlegi hatástalannak minősíti. A bevásárlóközpontban például szerinte az lehetne a megoldás, ha nem is mehetne be a gyerek, mert ismerik a biztonsági szolgálat tagjai, és mindig rajta kapják. – Ez megelőzés lehetne, persze nem biztos, hogy egészséges – teszi hozzá.*

Miközben elismerten szükség volna továbbképzésre, a rendőrség tovább nem terhelhető.

– *Bábáskodásra alkalmatlanok vagyunk, mert a rendőrségről tudni kell: ez egy erőszakos szervezet. A társadalom nem azt várja el, hogy kezelgesse a problémákat, hanem azt, hogy nyugodtan kimehessen az utcára. Létszám sem nagyon van erre. Elő lehet írni, ennek mindenki eleget is fog tenni, persze csak papíron.*

■ **Mi lesz így veled Tibi?**

Önkormányzati, kiscsoportos, speciális, tanulásban akadályozottak általános iskolája.

Idé járt iskolába a család nagy része. Régen kiegészítő iskola volt. Kiderült, hogy Tibi a legjobb képességű a családban. Mondhatni, szinte fél lábón teljesítette itt a követelményrendszert, pedig eredetileg ők otthon leginkább cigányul beszéltek, tehát magyar szókinccsfejlesztés volt szükséges, és szociális téren is volt lemaradása.

– *Amikor bekerült az iskolába egészen addig, amíg rá lehetett beszélni, hogy járjon be, én nyomon követtem az ő életét és a családot is egészen jól ismerem, mert többször voltam kint náluk, ami*

nem egy életbiztosítás, de én ilyen bevállalós fajta vagyok. – kezdi Tibor volt osztályfőnöke, aki azért tud sok mindent mondani róla, mert előkészítő korától negyedik koráig kísérte pályafutását, illetve mai napig érdekli, mi van vele. Azt is tudja, hogy most Budapesten lófrál.

– Én nagyon sajnálom ezt a gyereket, az egy zűrös család: az apa és az anyák együtt élésével, meg a sok gyerekkel. Néha nem is tudják, hogy melyik gyereket melyik is szülte, mert már nem emlékeznek rá. Itt látott először színes ceruzát meg ehhez hasonlókat. Akkoriban rendszeresen járt iskolába és rohamosan elkezdett fejlődni. Nagyon jó logikája van. Nagyon szépen megtanult írni, olvasni – fiú léte. Az új szavakat nehezebben írta, de a begyakoroltakat nagyon szépen. Matekból fenomenális logikája volt a gyereknek. Itt töltött napi 8 órát, de az kevés volt a 24-ből. A családban soha senki nem dolgozott, meg hát elég érdekes életet éltek... Ahogy elérte a gyerek a 11-12 éves kort, kezdte látni, hogy ez neki nagyon strapás: minden reggel fel kell kelni és lehet, hogy csak ő egyedül indul el a családból. Itt meg még követelünk is tőle minden félét, úgyhogy egyre többször maradt ki. Azt is tudtuk előre, hogy ő bele fog keveredni dolgokba pont azért, mert jó agya van, nem könnyen bukik le. Mi ezt láttuk előre, és nagyon sokat leveleztünk a gyerekjóléti szolgálattal.

És elkezdődtek harmadikos korában az iskolai feljelentések az igazolatlan órák miatt. Tibi kamaszodott, egyre strapásabbnak érezte a bejárást, meg különben is látta, hogy megél az egész rokonsága, pedig nem tudnak sem írni, sem olvasni. Nem volt márt fontos a tudás. Már akkor jobban olvasott, már most jobban ki tudja számolni a pénzt, mint az anyja vagy az apja, elég volt ennyi a tudásból.

– Érdekesebb volt szabadon élni, ami minden cigánygyerekünknél probléma: ezt a nagyon merev, kötött életmódot nehezen viselik, hiszen otthon sokkal szabadabbat folytatnak. Ezzel együtt van, akire lehet hatni, meg a szülő is azt támogatja, hogy a gyerek megtalálja a helyét az életben – de nekik ez nem volt fontos. Náluk az a vagányság, hogyha benne van egy-két

jó buliban a gyerek. Miután Tibor is pontosan tudta, hogy mik a családban az értékek, nekem egyértelmű volt az út a fiú esetében a rablás és a tolvajlás felé. Sokat beszélgettünk róla, amikor még kisebb volt, hogy ő nem lesz ilyen, mert neki volt tesója nevelőintézetben, és börtönbe is jár az egész család. Ő tudja, hogy az neki nagyon rossz lenne, meg nem bírná, de aztán győzött a közösség, akik belevitték. És sajnos rajta nem is nagyon lehet segíteni, mert nagyon önféjű, öntörvényű gyerek. Régebben is „egy emberes” volt. Engem – amikor még ilyen ölse ülős volt – elfogadott, szívesen bújt hozzám és akkor még hatottam rá egy darabig, de már a kollégák sem. Volt benne kötődés, nagyon jó szándékú gyerek lehetett volna.

Egyszer innen is eltűnt és megmondta a többieknek, hogy azért nem jön, mert tudja, hogy osztályfőnöke haragszik. Annak idején az iskola többször javasolta, hogy emeljék ki a családból, hogy az „egyes úton” maradjon.

– Ez a család a maga zűrös életvitelével együtt olyan összetartó család, ami nagyon ritka. Ők aztán mindenhol kiszabadították a gyerekeket, mintha elrabolták volna őket. Viszont az az értelmi képességeikből adódott, hogy nem lehetett nekik megmagyarázni, hogy jobbat tennék a gyerekeknek, ha rendes ruhájuk lenne, meg meleg ételt kapnának, meg meleg szobában lennének. A Tibike volt a kedvencük talán, azért mert jó agya volt, meg nagyon széplelkű volt még kisgyerekeknek.

Tibor ezért el is volt kaptva, és ott-hon igen nagy szava volt. A család nagyon büszke volt arra is, amikor elkezdett vagánykodni. Már visszadumált és mindenféle problémák adódtak az iskolában és a pedagógus szerint a család férfi tagjai büszkén figyelték ezt az „érést”. Egy idő után már nem akarta az iskolát, mint maga fogalmazott: belátta, mi a sorsa: nem tud kilépni a saját korlátai közül. Mivel az összes testvérének az a sorsa, hogy lopnak, hazudnak, betörnek. Tudta: ebbe ő is bele fog mászni. Valószínűsíthetően a szégyenérzete vitte el az iskolából, mert a gyerekek itt nagyon sokszor ültek le vele beszélgetni. Negyedikben

ezt a kérdést is feltették neki: ha nekünk lesz vastag arany nyaklánc a nyakunkban, akkor minket is le fogsz ütteni? Akkor már nem szeretett ide járni.

Az idejéről gyerekeknek a nagy része túlkoros. A farkastörvényeket jól ismerik és nagyon őszinték. Fehéren-feketén kérdeznek és ezt a végén Tibi már nagyon nehezen bírta.

– Igazából tudom, hogy én rontottam el az egészséget: ha nem buktatom meg évisméltésre a hiányzásai miatt, akkor lehet, hogy még most is bejárna. Csak nem tudtam felvállalni, mert sokszor megbeszéltem vele és az osztállyal is, hogy aki egy bizonyos óraszámot nincs itt, azt akár mennyire szeretem, nem tudom magunkkal vinni. Nem tehettem meg a többiekkel, hogy Tibit átengedem, mert utána az összes többi elkezdett volna lógni.

Elvadítottuk a családot. Rossz csengésűvé vált a nevük. Többször tapasztaltam itt az iskolában is, hogy valamelyik gyereket megvertek és másnap jött az anyuka, hogy a Tibit agyonüti. Alig tudtam meggyőzni, hogy nem ő volt: egy hete nem is volt iskolában. Ha valami eltűnt, akkor az is tuti, hogy őt gyanúsították.

De ennek a gyerekek öntudata volt: felvállalta, ha valami szemétséget csinált, de ha nem, akkor nem tűrte, hogy őt szidják. Akkor hazarohant az anyjáért, aki bevágta az ordítva, hogy már megint az ő gyereket székálják. Látták: akár ide az iskolába, akár a gyerekjóléthez mentek, azt kapták, hogy ilyen rossz, olyan rossz, amolyan rossz a gyerek. Az osztályfőnöknek azért volt jó a viszonya a családdal, mert mindig elmondta azt is, hogy van jó oldala ennek a kölknek csak össze kéne fogni érte. Anyja elfogult volt vele, hiszen bevallotta a kedvence volt, próbálkozott, de nem tudott szigorú lenni. Többször leültek beszélgetni Tibi anyjával, hogy hogyan kellene reagálnia a gyerek agresszív viselkedésére. Hogy számot kell arról adnia, hogyha elmegy a suliból délután kettőkor, akkor hol van este kilencig. Sokat beszélgettek arról is, hogyan kéne beosztani a pénzt. Volt 2-3 olyan hónap, amikor a postással együtt egyenesen oda ment az iskolába, és a családi pótlékból meg a segélyekből kifizette a gyerekek étkeztetését: ha nem is mind

a hatét, de amennyit tudott. Volt olyan, hogy küldött 10 ceruzát. Sokszor megelőlegezte az osztályfőnök neki a pénzt, ami nagyon jó hatással volt rá. Ilyenkor biztos, hogy néhány héten vagy egy hónapon belül beküldte a tartozását. Sokszor megerősítették abban, hogy ezt kellene bevezetni az egész családnál, ez lenne az elfogadható irány, de nem volt elég erős: a 8-9 gyerek ellátása, összeszedése óvodástól nagykorúig, és a börtönlátogatások – energiáit lemerítették. Az iskolából érkezőket többször megfenyegették, volt, hogy meg is akarták verni, vagy meglök-dösték: Tibor anyja mindig kimentette a pedagógusokat, mert felfogta, hogy segíteni akartak. Akkor esett igazán kétségbe, amikor egyre több helyről azt hallotta: nincs más megoldás, el kell vinni tőle a gyerekeket. Akkortól mindenkit utált, és mindenáron megvédte a családot. Ezt valahol mindannyian megértjük: mi sem adnánk oda a mieinket.

Az apa az iskola szemében nem tűnt családfenntartónak, nem is vett részt a gyerekek nevelésében: ha ezeknek a gyerekeknek tiszta ruhájuk volt vagy főtt ételt ettek, akkor azt az anyjuknak vagy a legnagyobb lánynak köszönhatték. Egyébként úgy nőttek, ahogy akartak és ott töltötték az idejüket, ahol akarták.

A bukás után Tibi két napot volt az iskolában.

– Volt egy olyan nagy team-megbeszélés, ahol részt vett a Cigány Önkormányzat, a rendőrség és minden érintett: olyan döntés született, amiből aztán nem lett semmi, mert általában ezekből nem lesz semmi. Mi azt az álláspontot képviseltük, hogy szét kellene választani ezt a két családot. Tele voltak adóssággal, hol volt vilanyuk, hol nem. Önkényes lakásfoglalók voltak. Hol feljelentették őket, hol nem. Hol a kilakoltatás fenyegette őket, hol nem, hol itt laktak, hol ott. Akkor lett volna esélyük egy kiegyensúlyozottabb életre, mert az Anna megfogta volna Tibit is. Azt gondolom, hogy a kicsiknek is ez lesz a sorsa. Konkrétan segíteni nem tudunk. Életvezetési tanácsokkal vagy beszélgetésekkel legfeljebb, de ezek nagyon időszaki segítségek voltak.

Amíg Tibi ide járt iskolába két gyermekvédelmi felelős volt, amikor már ki-

maradozott, jött a mostani, akivel már nem is került kapcsolatba. A bűncselekményekről a rendőrség értesítette az iskolát, a többi dologról az osztálytársak is tudtak. Az osztályfőnök minden hiányzását beírta. Pontosán tudta, hogy bűnügybe fog keveredni, hát ne legyen alibi: tetten érik, miközben papíron bent van az iskolában. Sokszor vitt amúgy is ügy igazolást, hogy nem volt egy hónapig iskolában és kapott a gyerekorvostól vagy a bőrgyógyászatról. Nagyon gyakran elhanyagolt testi állapotban volt, így mindig volt valami bőrfertőzése, tetvessége. Valami, amiről lehetett igazolást szerezni. És állítólag nagyon jól tudták, hogy mikor melyik osztályra menjenek: hol nem emlékeznek rájuk. Az osztályfőnök három éve csak hallomásból tudja, mi történik: élettársa volt, az intenzívra kellett bevinni szipuzás miatt.

– Elsős volt, tehát második éve ismerem, amikor felvettem az anyjának, hogy örökbe fogadom – akkor mindenfelé nek elhordott. Komolyan ezt látom egyetlen jó útnak, hogy egy normális családhoz kikerül, nem intézetbe. Alkalmilag nem alkalmas arra, hogy szigorú szabályokkal bezárják több gyerek közé. Nagyon szeretetigényes, szeretetvágyos. Jó lelkű lehetett volna, ha olyan bánásmódot kap, amit bármelyik más gyerekünk megkap.

Több helyen elmondtuk kolléganőmmel, ne fenyegetse, hogy elviszik, mert csak bedurvul tőle. Nem véletlenül van most már szökésben jó pár éve. Meg van hozzá az agya, ő oda nem fog bemenni, tudom. Egyetlen intézménybe sem, hacsak be nem tölti azt a kort és valamiért be nem zárják. Ott még jobban ki fogja tanulni ezt a módszert. Biztos, hogy ő már ezen az úton marad. Én nagyon sajnálom.

A kerületben él néhány család, akik már több generáció óta a problémás családok közé taroznak. Tibor volt osztályfőnöke szerint őket a cigányok sem tartják maguk közé valóknak. Az itt élő cigány közösségek adnak magukra annyit. Hogy nagy baj ne legyen velük. Amikor egy-egy családdal huzamosabb ideje baj van, akkor azt kitaszítják. Ahol generációk óta bűnözésből élnek, ott törvényszerűnek gondolják a megkérdezett szakemberek, hogy a gyerek is ezt fogja csinálni, mert

ezt a példát látja és rájön, hogy a megéltetést ez is biztosítja. A saját köreiken belül állítólag meg is dicsérik, ha van bátorsága belépni ebbe a közegbe.

De talán érzékelhető valami abból, hogy egyre inkább elfogadják a normákat. Persze olyan itt is van, hogy megtetszik a másik gyerek telefonja, és akkor hazaviszi, de mihelyst elkezdenek nyomozni, azonnal visszakerül. A szülők is kezdik észrevenni, hogy a gyerekeiknek kevés lesz már a 3 vagy 5 osztály. Az iskolai megfigyelések szerint a problémásabb szeptemberben beiratkoznak, de októberben ég a lábuk alatt a talaj és elköltöznek valahova vidékre. Karácsonykor visszajönnek, amikor itt a Kánaán és jobban lehet zsebelni, tavasszal megint visszamennek a kilakoltatás miatt. Van olyan gyerekek, akiket háromszor-négyszer íratnak be egy évben.

– A gyerekek 80%-a cigány, és elmondhatom, hogy egyikről sem merném azt mondani, hogy bűnöző lesz. A kamaszkorukat olyan szépen viselik, és viszonylag jól beálltak arra, hogy nekik azért kell tanulniuk, hogy aztán később valahogy megéljenek és a szülők is ezt várják tőlük. Akár alkalmi munkából élnek, akár másból. Az elvárás egyre nagyobb. Én egyre nyugodtabb vagyok, hogy ők nem lesznek bűnözők. Magyarországon jól érzékelhetően nő az előítélet velük szemben. Én nem vagyok cigány és a gyerekeim sem cigányok, de a gyermekem mozgássérült és ugyanúgy stigmás vagyok a társadalomban, ha vele kimegyek az utcára, mint az én cigány gyerekeim. Sokszor elmondják, mert megérzik, hogy nagyon rossz úgy felszállni a villamosra, hogy arrébb mennek mellőlük, és ha mellettük van üres hely, akkor sem ül le a fehér ember melléjük, pedig nem koszosak és nem büdösek. Egy kamaszkorú gyerekekkel nagyon nehéz megértetni, hogy ez miért van így. Ebből eredően egy idő után elvadulnak. Amikor furcsán néznek rájuk, elmennek mellőlük, hangos megjegyzéseket tesznek, hogy „na megint felszállt 9 cigány, mert ezek csapattal járnak”, akkor egy ilyen megjegyzésre persze, hogy ők is visszavágnak. És ebből jönnek a kisebb-nagyobb konfliktusok. A buszról is leszállították őket. Magam voltam velük a belvárosban: nagyon kulturálatlan tudnak közlekedni, de mindig

